

OTİSTİK BİREYLERİN ÖZELLİKLERİ İLE EBEVEYNLERİNİN GENİŞ OTİZM FENOTİPİ VE ALEKSİTİMİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ*

*INVESTIGATION OF AUTISTIC INDIVIDUALS' CHARACTERISTICS AND
THEIR PARENTS' BROAD AUTISM PHENOTYPE AND ALEXITHYMIA
CHARACTERISTICS*

Yrd. Doç. Dr. Aydan AYDIN

Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

Uzm. Tuğba SARAÇ

Disk Kız Teknik ve Meslek Lisesi

Özet

Otistik çocuklara sunulacak eğitim hizmetlerinin planlanmasında ailelerin desteğini almak ve aile ile işbirliği yapabilmek büyük önem taşır. Bu nedenle ebeveynlerin özelliklerini bilmek, onlara ve otistik çocuklarına sunulacak özel eğitim hizmetlerinin işlevselliğini arttırmak açısından yararlı olacaktır. Bu araştırmada, otistik çocuk ebeveynlerin geniş otizm fenotipleri ve aleksitimik özellikleri ile otistik bireylerin otistik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. İlişkisel tarama modeline uygun olarak düzenlenen araştırmanın örneklemini, 270 otizm tanısı almış birey ile onların ebeveynleri (266 anne ve 228 baba) oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama araçları olarak; Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAO), Otizm Spektrum Anketi (OSA) ve Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği (GOBDÖ – 2 TV) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; otistik bireylerin GOBDÖ – 2 TV alt

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

testleri ve toplam puanı ile annelerinin ve babaların TAO alt test ve toplam test puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Otistik bireylerin GOBDÖ-2-TV Sosyal Beceri alt test puanı ile annelerinin OSA Sosyal Beceri alt test puanı arasındaki ilişki negatif yönde anlamlı bulunmuş ($r=-,143$; $p<.05$) ancak GOBDÖ-2 TV'nin diğer alt test ve toplam puanları ile annelerinin OSA diğer alt test ve toplam test puanları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Otistik bireylerin GOBDÖ-2-TV Sosyal Beceri alt test puanı ile babalarının OSA; İletişim ($r=-,154$; $p<.05$) ve Hayal Gücü ($r=-,144$; $p<.05$) alt test puanı arasındaki ilişki ile toplam test puanı ($r=-,142$; $p<.05$) arasındaki ilişki negatif yönde anlamlı bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: otizm, ebeveyn, geniş otizm fenotipi, aleksitimi

Abstract

Getting families' support and cooperating with them have great importance while planning education services offered to children with autism. For this reason it would be useful to know parents' characteristics to improve functionality of the services which will be offered to them and their children with autism. The aim of this research is to investigate the relationship between autistic children parents' broad autism phenotype and alexithymia characteristics and autistic individuals' autistic characteristics. The study's research method is relationship screening and the sample of the study consists of 270 individuals with autism and their parents (266 mothers, 228 fathers). For data collection; Toronto Alexithymia Scale (TAS), Autism Spectrum Quotient (ASQ), and Gilliam Autism Rating Scale (GARS-2) were used in the study. Results of the study revealed no significant relationship between autistic individuals' GARS-2 sub-test and total test scores and their parents' TAS sub-test and total test scores. While a significant negative correlation between Autistic individuals' GARS-2 social skills sub-test scores and their mothers' ASQ social skills subtest ($r=-,143$; $p<.05$) was found, no significant correlation between GARS-2 remaining sub-tests and total test scores and their mothers' remaining sub-tests and total test score were found. Negative correlations were found between autistic individuals GARS-2 social skill sub-test scores and their fathers' ASQ; communication ($r=-,154$; $p<.05$) and imagination ($r=-,144$; $p<.05$) and total test scores ($r=-,142$; $p<.05$).

Key Words: autism, parent, broad autism phenotype, alexithymia

Temelde bir iletişim sorunu olarak tanımlanan otizm; beyin fonksiyonlarını etkileyen nörolojik bir bozukluktan kaynaklanarak (Sicile-Kira, 2004, s. 16), sosyal gelişim ve iletişim bozuklukları, olağandışı, güçlü ve sınırlı ilgi ve tekrarlayan davranışların varlığı (Baron-Cohen, 2008, s. 10) ve bu özelliklerin çeşitli değişkenliklerle ortaya çıkması ile kendini göstermektedir (Bernier, Gerdt, Munson, Dawson and Estes, 2012, s.13).

Otizm, bebeklikten itibaren karşısındakinin gözüne bakma, ortak dikkat ve işaret etme davranışlarındaki yetersizlik ve isteksizlikle kendini belli eden (Aydın, 2008, s. 9), üç yaşından önce ortaya çıkan, ciddi sosyal etkileşim ve iletişim bozukluğunun yanında (Stubbe, 2007, s. 50), sosyal davranış, dil, algısal fonksiyonlar,

tekrarlayan davranışlar ve ilgilerle kendini gösteren, yaşam boyu süren (Losh et. al., 2009, s.518), hafiften ağıra kadar değişen çeşitli kombinasyonları olan (Turkington and Anan, 2007, s. 29), gelişimsel nörobiyolojik bir bozukluktur (Lubetsky, Handen and Mcgonigle, 2011, s. 4). Ayrıca, karşılıklı sosyal etkileşim becerileri, sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerinde yaygın ve ağır bozukluklar, sosyal ve gelişimsel yetersizlikler, ilgi ve etkinliklerde sınırlı, basmakalıp ve yineleyici örüntüler otizmi zihinsel engel, gelişimsel dil bozukluğu ve öğrenme güçlüğü gibi diğer nörogelişimsel yetersizliklerden ayırmaktadır (Korkmaz, 2010, s. 37, Zager, Wehmeyer and Simpson, 2012, s.13). Otizm genetik etiyojisi olan nörogelişimsel bir bozukluktur (Baron-Cohen, Wheelwright, Stott, Bolton and Goodyer, 1997, s. 153, Bernier, et.al., 2012, s. 13). Genetik iletimi kompleks bir yapıya sahiptir. Otizmden tek bir gen sorumlu değildir, bu kompleks sendromun her bileşeni için risk oluşturacak çok fazla gen vardır (Dawson et.al., 2002, s. 581, Korkmaz, 2010, s. 40, Skuse, Bruce, Dowdney and Mrazek, 2011, s. 142). Farklı genlerin çeşitli kombinasyonları otizmin kompleks genetik yapısını açıklamaktadır (Turkington and Anan, 2007, s. 30).

Erkeklerde kızlara oranla 3-4 kez daha sık görülmesi, kardeşlerin normale oranla 10-20 daha riskli olması otizmin nörogenetik alt yapısını açıklayabilir (Turkington and Anan, 2007, s. 30, Korkmaz, 2010, s. 40). Tek yumurta ikizlerinin ikisinde de görülme olasılığı % 60 iken, çift yumurta ikizlerinde bu oran % 5'tir (Rutter, 2005, s. 231). Bununla birlikte otizmin sadece genetik nedenlere bağlı olmadığı, çevresel nedenlerin de etkili olduğunu düşündüren bulgular vardır. Maternal ve çevresel etkiler, çocuğun genetik duyarlılığında etkilidir (Szatmari, Jones, Zwaigenbaum and MacLean, 1998, s. 365, Dawson et.al., 2002, s. 585). Otistik çocuğun tek yumurta ikizinin her zaman otistik olmaması, doğum sonrası komplikasyonlara daha sık rastlanması, bazı durumlarda çocukta 8 ay-2 yaş arasında normal gelişim görülmesi çevresel etkenlerin otizmde etkili olduğunu düşündürmektedir (Korkmaz, 2010, s. 40). Doğum öncesi dönemdeki enfeksiyonlar, toksinler, madde kullanımı veya bilinmeyen bir nedene bağlı olabilir (Stubbe, 2007, s. 52). Otizmin belirleyicisi olan özellikler, bireyin biyolojik özellikleri ve çevresel şartlarından da etkilendiğinden (Zager, et.al., 2012, s. 13) çok geniş bir kombinasyonla ortaya çıkabilir. Otizm, pek çok gen ve genetik olmayan faktörlerin neden olduğu çok faktörlü bir durumdur (Rutter, 2005, s. 236, Yüksel, 2005, s. 39).

Sosyal becerilerdeki yetersizlik, otizmde ayırt edici bir özelliktir (Jobe and Williams White, 2007, s. 1479). Otizm, bireyin diğer insanlarla arkadaşlık kurmasını ve çevresine uygun cevap vermesini etkiler. Sosyal ilişkilerde rolünün farkında değildirler (Dodd, 2005, s. 74-75). Otistik bireyler sosyal kuralları ve ilişkileri anlamada sorun yaşarlar. Soğuk ve mesafelidirler (Plimley and Bowem, 2007, s. 2). Sosyal yetersizliklerin en belirgin özelliği sosyal iletişim ve etkileşimin az olması (Bernier and Gerdts, 2010, s. 4) ve kişiler arası etkileşimde sevgiye dayalı ilişkilerin eksikliğidir.

Vücut dili, yüz ifadeleri, bakışlar, ses tonu gibi sosyal işaretleri ve ipuçlarını algılamakta sorun yaşarlar (Dodd, 2005, s. 74). Sosyal, iletişimsel ve duygusal özellikleri bir arada kullanma becerileri zayıftır (Bailey, Phillips and Rutter, 1996, s. 91). Esnek ve yaratıcı düşünceyi içeren etkinliklerden, başka insanlarla görüş alışverişinde bulunmaktan zevk almazlar (Wing, 2012, s. 45). İlgilerini doğal olarak gösteremezler, sosyal duygusal karşılıklık da yetersizdir (Skuse, et.al., 2011, s. 141). Otistik bozukluğu olan bireylerde temel bir duygu sorunu vardır. Başkalarının duygularını anlama, yorumlama ve kendi duygularını ifade etmekte yetersizdirler (Korkmaz, 2000, s. 157, Fazlıoğlu ve Yurdakul, 2009, s. 39). İnsanlarla iletişimlerinde düşüncelerini ve duygularını ifade etmekte problemleri vardır (Robledo and Hamkucharski, 2005, s. 4). Gurur, suçluluk, utanma, kıskançlık gibi duyguları normal çocuklar kadar ortaya koyamazlar (Volkmar, et.al., 2005, s. 416). İnsanların yüzündeki ve sesindeki duyguyu okumakta zorlanırlar (Baron-Cohen, 2008, s. 17), duygusal ifadelerdeki ipuçlarını yakalayamazlar (Bernier and Gerdts, 2010, s. 5). Başkalarının duygularını hiç anlamadıkları ya da sınırlı bir ölçüde anladıkları için, mutluluğu ya da üzüntüyü paylaşmakta zorlanırlar (Wing, 2012, s. 45). Duygulanım sürecindeki bozuklukların otizm spektrum bozukluğunun temel yapısının bir parçası olduğunu gösteren kanıtlar gittikçe artmaktadır (Szatmari et.al., 2008, s.1859).

Bir ebeveyn için kendi çocuğundan duygusal yakınlık görmemek çok zordur ve otizmlili çocuklar diğer çocuklar kadar sosyal olmadıklarından ebeveynlerin yaşamına diğer çocuklar kadar uyum sağlayamazlar (Kira-Sicile, 2004, s. 140). Ebeveynlerin yaşamı ve davranışları otizmin belirtilerinin anlaşılması veya artmasından sonra değişir. Özellikle iletişim ve etkileşimdeki gerileme ile pek çok ebeveyn tanıdığı ve sevdiği çocuğunun durumu ile ilgili umutsuzluğa kapılır (Le Comer, 2006, s. 112), aile kendini çevreden soyutlar, daha duygusal olur ve gelecekte endişe duymaya başlar (Üstüner, 2009, s.34). Otistik çocukların sosyal ve iletişimsel sorunları annelerin kaygı gibi olumsuz duyguları sürekli ve zaman zaman artan şekillerde yaşamalarına neden olabilmektedir (De Sousa, 2010, s. 84). Çocukluğun ilk zamanlarında yaşanan ileri derecede stres veya travma, ebeveynlerdeki psikiyatrik bozukluk veya anormal kişisel özelliklerin varlığı, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim ve etkileşimdeki anormallikler otizmin ailesel etkenleri olabilir (Schopler and Mesibov, 1984, s. 42). Stres ve depresyonun yüksek olmasının bir nedeni de otistik çocukların ebeveynlerinde geniş otizm fenotipinin görülmesidir (Ingersol and Hambrick, 2011, s. 338).

Geniş otizm fenotipi, otistik bireylerin ailelerinde otizme benzer, sosyal ve iletişimsel eksiklikler, stereotipik davranışların, daha hafif düzeyde görülmesi olarak tanımlanmaktadır. (Piven and Palmer, 1999, s. 557, Bishop et.al., 2004, s. 1431 – 1436, Rutter, 2005, s. 231). Otizmi tanımlayan üç davranış özelliği; sosyal yetersizlikler, iletişimde sıradışılık ve stereotipik, tekrarlayan davranışlar geniş otizm fenotipi'nin özelliğini oluşturur (Piven, 1999, s. 300). Otizm spektrum bozukluğunu karakterize eden sosyal biliş ve sosyal becerilerdeki yetersizlik (Sasson, Nowlin and Pinkham, 2012, s. 1), iletişim eksiklikleri (Köse ve dig., 2013, s. 20), soğuk ve uzak kişilik ile dil anormallikleri (Piven, 1999, s. 299) geniş otizm fenotipi'nin göstergesidir.

Geniş Otizm Fenotipi aile üyelerinde gelecek nesillerde otizme yatkınlığı arttıran, daha hafif düzeyde ama niteliksel olarak otizmin belirleyicisi kişisel özelliklerine verilen ad olarak tanımlanabilir (Piven et.al., 1997, s. 185, Hurley, Losh, Parlier, Reznick and Piven, 2007, s. 1680, Zager et.al., 2012, s. 14-15). Otizmdeki temel yetersizliklerden olan sosyal iletişimsel yetersizlikler, otizmle ilgili özellikler arasında genetik temeli en fazla olan özelliklerdir. (Gerdtz and Bernier, 2011, s. 2,14). Çeşitli araştırmaların sonuçları, ailelerde görülen hafif düzeydeki sosyal yetersizliklerin genetik yatkınlıktan kaynaklanabileceğini kanıtlamaktadır (Constantino et.al., 2006, s. 294, Constantino, Zhang, Frazier, Abbacchi and Law, 2010, s. 1349). Genetik olmayan bazı durumlardaki, genetik olmayan nedenler henüz açıklanamamaktadır. Bu tür durumlar çok düşük bir olasılığı içerir (Skuse et.al., 2011, s.142).

Ailedeki otistik birey sayısı arttıkça diğer aile bireylerinde geniş otizm fenotipi oranı artmaktadır (Bernier et.al., 2012, s. 13). Ailesinde birden fazla otizm görülen ailelerde en az bir geniş otizm fenotipi özelliğinin görülme oranı % 40'dır (Piven, 1999, s. 306). Aileler üzerinde yapılan araştırma bulguları, otizm fenotipinin aile içi aktarımı çok ciddi derecelerde olmasa da otizimli bireylerin bazı akrabalarında mevcut bulunan otizm özelliklerini ortaya çıkardığı fikrini desteklemektedir (Szatmari et.al., 2008, s. 1859, Gerdtz and Bernier, 2011, s. 2) . Çoğu araştırmacıya göre, genetik olarak aktarılanlar sadece klasik otizmi içermemekte, sosyal gelişim, iletişim ve davranışlarda da yaygın sorunları kapsamaktadır (Volkmar et.al., 2005, s. 32).

Araştırmalar, yüz ifadelerini adlandırma, sosyal yakınlık, motor taklit, sosyal duygusal uyaranları hafızada tutma, planlama, esneklik ve dil becerilerinin geniş otizm fenotipini karakterize ettiğini ileri sürmüşlerdir (Zager et.al., 2012, s. 14). Geniş otizm fenotipi olan ebeveynlerin büyük bölümü pragmatik dil becerilerinde veya sosyal etkileşimde yetersizlikler göstermektedirler. Sosyal iletişimde pasiflik geniş otizm fenotipi'nin önemli bir parçasıdır ve otistik çocuk ebeveynlerinin yaşadıkları zorluklardandır (Whitehouse, Coon, Miller, Slisbury and Bishop, 2010, s. 559). Otistik bireylerin ebeveynleri, tıpkı yüksek fonksiyonlu otistik bireylerde olduğu gibi, kelimeleri ve anlamlarını öğrenme becerisi ile iletişim ve sosyalleşme için dil becerilerini kullanmada diğer ebeveynlerden farklılık göstermektedir (Bishop et.al., 2004, s. 1435). Sosyal iletişim becerileri veya dildeki hafif bozukluklar, birinci dereceden akrabalarından özellikle erkek olanları %10-20 oranında etkilemektedir (Skuse, et.al., 2011, s. 142). Otistik bireylerin akrabalarının da, otistik bireyler gibi dilin sosyal ve pragmatik kullanımında sorunlar yaşamaktadırlar (Piven, 1999, s. 303). Ailesinde çoklu otizm vakası olan bireylerde daha yüksek düzeyde sosyal-iletişimsel bozukluklar bulunmakta ve daha sık stereotipik davranışlara rastlanmaktadır (Piven, Palmer, Jacobi, Childress, Arndt, 1997, s. 184).

Otistik çocukların anneleri, çocukları ile yakın ilişki kurma, çocuk yetiştirme özellikleri açısından genel popülasyondan farklılık göstermezler, bununla birlikte,

çocuklarının sosyal becerileri ve toplumsal özelliklerinde düzelmeler olsa dahi genel popülasyona göre daha stresli ve ruh sağlığı bakımından daha zayıftırlar (Montes and Halterman, 2007, s. 1040,1044). Otistik çocukların babaları sosyal olmayan etkinlikleri daha çok tercih etmektedirler (Briskman and Happe, 2001, s.310). Otistik çocukların annelerinin diğer annelere göre daha içe dönük, sinirli, yılgın, aşırı hassas ve katı oldukları görülmektedir (De Sousa, 2010, s. 84). Yapılan araştırmalar, otistik çocukların annelerinin babalarına göre daha katı, babaların da annelere göre daha uzak bir kişilik gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır. Bu durum otistik çocukların anne babalarının geniş otizm fenotipi özelliklerinin cinsiyete göre farklılaştığı göstermektedir (Seidman, Yirmiya, Milshtein, Ebstein and Levi, 2011).

Bireylerin kendilerini tanımlayabilmelerini, sosyal ortamlarda kendilerini ifade etmelerini ve uyum sağlamalarını etkileyen bir diğer durumda bireylerin aleksitimi özellikleri göstermesidir. Çocuğun içinde yaşadığı ortamda davranış özelliklerini etkileyen en önemli kişiler çocuğun ebeveynleridir. Ebeveynlerin çocukları ile iletişim kurmak ve sosyalleşmelerinde etkili olabilecek özelliklerden birinin de aleksitimik özellikleri olduğu düşünülebilir.

Aleksitimi, hayal ve fantezi kurmakta yetersizlik (Lesser, 1981, s. 531), somut ve bağımlı bilişsel tarz, sosyal uyumun artmasına karşın yetersiz sosyal ilişkiler, düşük kişisel farkındalık (kendini tanıma, kendi karakterini, duygularını bilme bilinci) ve kendini yansıtma (kendi düşünce ve hislerini inceleme) stres boşaltmak için psikolojik kanalları kullanmaktansa bedeninin daha baskın kullanılması gibi belirgin özellikler gösteren (akt., Norton, N.C., 1989, s. 621, Apfel and Sifneos 1979), çocukların ve yetişkinlerin yaşadığı bilişsel-duyuşsal bir iletişim bozukluğudur (Way, Yelsma, Van Meter and Black-Pond, 2007, s. 130). Aleksitimi, genetik olabileceği gibi, çocukluk döneminde beyin gelişimindeki problemlerden kaynaklanabilir. Psikolojik kökenli aleksitimi ise, duygusal travma, gelişimsel gecikme veya sosyo kültürel ve ailesel faktörlerden kaynaklanabilir (Lesser, 1981, s. 537, Thompson, 2009, s. 11). Çocukluktaki aile ortamı aleksitimik eğilimlerin gelişiminde etkilidir. Aile bireylerinin düşüncelerini ve duygularını birbirlerine ifade etmedeki yetersizlikleri, yetişkinlikteki aleksitimi ile ilişkili olabilir (Kench and Irwin, 2000, s. 737-744). Erken dönemde anne çocuk ilişkisindeki bozukluktan veya çocuğun içinde büyüdüğü aile ve ailenin içinde büyüdüğü sosyokültürel yapıdan ya da bozulmuş bilişsel süreçler ile bilişsel gelişim dönemindeki bazı eksiklikler nedeniyle iç ve dış dünyadan gelen uyarıcıların gerçeğe uygun olmayan şekilde yorumlanmasından kaynaklanabilmektedir (Koçak, 2002, s. 191-194).

Aleksitimik bireyler duygularını, hislerini tanımlama ve ifade etmede zorluk yaşarlar (Roedema and Simons, 1999, s. 379) ve diğer insanların duygularını anlayamazlar, isimlendiremezler, genellikle yanlış anlaşılırlar (Taylor, 1987, s. 88, 90). Bu durum, kişilerarası ilişkilerde önemli olan duygusal ifadeleri düzenlemekte ve idare etmekte sıkıntı yaşamalarına yol açar. Duygu durumlarını tanımlamak yerine düşüncelerini ve deneyimlerini tanımlayabilirler (Way et.al., 2007, s. 131). Çevreleri ile

olan ilişkilerinde tutum ve davranışlarına iç etkenler ve onlara bağlı duygular değil daha çok dış uyaranlar yön verir. Aleksitimik bireyler günlük yaşantılarında çevresel beklentilere ve ayrıntılara çok fazla önem verirler. Bu nedenle genellikle dış kontrollüdürler ve yalnızlığı tercih ederler. Zeki olmakla birlikte zekalarını duygularını gizlemek ve çevrelerine uyum sağlamak için kullanırlar (Koçak, 2002, s. 189). Yüksek düzeyde aleksitimik bireyler, mutluluk, üzüntü, öfke, korku, şaşkınlık, tarafsızlık, nefret duygularını tanımada yetersizlikler göstermektedir (Lane, Sechrest, Riedel, Shapiro and Kaszniak, 2000, s. 497). Bununla birlikte aleksitimik bireylerin duygu yoğunluklarının diğer bireylere göre daha az olduğu bununla birlikte olumsuz duygu ifade eden sözcük ve deyimlere daha fazla duygu yoğunluğu yükledikleri ifade edilmiştir (Sallıoğlu, 2002, s. 183-184-185). Ayrıca, hayal gücünde eksiklik, duygularını ifade etmekte ve uygun kelimeleri bulmakta zorluk yaşarlar. Tekrarlayıcı detaylarla karakterize edilen konuşma özellikleri vardır (Taylor, 1987, s. 88) ve bir problemi çözme veya bir fikir ortaya koyma konusunda hayal güçlerini kullanabilirler. Bununla birlikte hayal gücünü kullanmakta yaşadıkları temel sorun, spontane (anlık) hayal gücünün eksikliğidir (Thompson, 2009, s. 9).

Devam eden araştırmalar otizm spektrum bozukluğu ile aleksitimi arasında belirgin örtüşmeler ortaya koymuştur. Bu örtüşme, asperger sendromunda daha yüksek oranda fark edilir. Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin %85'i hafif ve ileri derecede aleksitimik bozukluklar gösterir (Thompson, 2009, s. 20). Geniş otizm fenotipindeki bozukluklara benzer bir karakteristik gösteren aleksitimiye, otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ailelerinde de rastlanmaktadır. Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde görülen özelliklerden biri olan, duyguları tanımlamada güçlük çekme, aleksitimik özelliklerden biri olarak ifade edilmektedir. Aleksitimi, geniş otizm spektrumunun bir parçası olabilir ya da en azından orta düzeyde fenotipin bazı özelliklerini taşımaktadır (Szatmari et.al., 2008, s. 1863). Otistik çocukların ebeveynleri soğuk kişilik, katı kişilik ve pragmatik yetersizlikleri açısından diğer ebeveynlere göre farklılık göstererek geniş otizm fenotipini karakterize eder (Hurley et.al., 2007, s. 1680).

Ebeveynlerin sıra dışı davranışlarının çocukta otistik davranışlara yol açtığı veya gelişim geriliği olan çocuk yetiştirmenin yarattığı stresin ebeveyn davranışları üzerindeki etkisi ile ilgili görüşler, ebeveynlerdeki sıra dışı davranışlarla, çocuktaki otizmin ortak genetik yapıdan kaynaklanabileceğine dair yeni delillerin ortaya çıkması ile değişmiştir (Bishop et.al., 2004, s. 1431). Aleksitiminin ailesel işlevlerindeki bozukluklar ve annenin özellikleri ile olan ilişkisini inceledikleri çalışma sonucunda; bozuk ailesel fonksiyonların ve annenin aleksitimi özelliklerinin çocukta aleksitimi gelişimini etkilediğini göstermektedir (Lumley, Mader, Gramzow and Papineau, 1996, s. 211).

Otistik çocukların davranış özelliklerine bakıldığında temelde iletişim ve sosyal becerilerindeki yetersizlikleri ile baş edilmesi gerekmektedir. Özellikle de erken tanının konulabilmesi için, çocuktaki farklılığı fark edecek ebeveynin önce kendisinin çocuğu ile ilişki kurabilmesi ve doğal iletişim yollarını bilmesi gerekir. Erken tanının konulabilmesi, çocuğun eğitim ve tedavi imkanlarından yararlanabilmesi için önce ebeveynin çocuğunun iletişim özelliklerini bilmesi, farklı olan yönlerini keşfedebilmesi gerekir. Ardından da çocuğunun iletişim gereksinimlerine karşılık vermesi ve ona iletişim kurmayı ve sosyalleşmeyi öğretecek doğru imkan ve fırsatları sunması gerekir. Çünkü otistik çocuğun da içinde yaşadığı aile ortamı çocuğun gelişimine etki edecektir. Dolayısıyla aile bireylerinin otistik çocuğa yaklaşım biçimleri otistik çocuğun model alması ve öğrenme fırsatlarının yaratılması için çok büyük önem taşımaktadır. Ancak bunu yapabilmesi için ebeveynin önce kendisinin iletişim kurabilmesi, çevresinin farkında olması ve farklılığı fark edebilecek kadar çocuğu ve çevresi ile ilişkide olabilmesi gereklidir. Böylelikle önce sorunu fark edebilir sonra da çocuğu ile uygun iletişim yollarını bulabilir. Başka bir deyişle, otizme yönelik yapılacak müdahalelerde aile desteğini alabilmek ve çocuğun doğal ortamlarda öğrenebilmesi için ailelerinde müdahalelerde etkin biçimde yer alması gereklidir. Otizme yapılacak her türlü müdahale programı her ne olursa olsun, çocuk kendi doğal ortamında ebeveynleri ile birlikte olacaktır. Bu nedenle ebeveynlerin özelliklerini bilmek, onlara ve otistik çocuklarına sunulacak özel eğitim hizmetlerinin işlevselliği açısından yararlı olacaktır.

Otistik bireyler ile ebeveynlerinin iletişim özelliklerinin incelenmesi ve aralarındaki ilişkinin belirlenmesi bu araştırmanın problemi oluşturmaktadır. Bu araştırmada, otistik çocuk ebeveynlerin geniş otizm fenotipleri ve aleksitimik özellikleri ile otistik bireylerin otistik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla şu sorulara yanıt aranmıştır:

Otistik Bireylerin ebeveynlerinin Otizm Spektrum Anketi alt test ve toplam test puanları ve Toronto Aleksitimi Ölçeği alt test ve toplam test puanları (ebeveynin) cinsiyetine değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği alt testleri puanları ve toplam puanı ile ebeveynlerin Toronto Aleksitimi Ölçeği alt test ve toplam test puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Otistik Bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği alt test puanları ve toplam puanın ile ebeveynlerinin Otizm Spektrum Anketi alt test ve toplam test puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma modeli: Bu araştırma, otistik bireylerin özellikleri ile ebeveynlerinin, geniş otizm fenotipi ile aleksitimik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçladığından, ilişkisel tarama modeli' ne uygun olarak düzenlenmiştir. İlişkisel

tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasındaki değişimin varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 1991, s. 81). Olası ilişkileri araştırarak, ilişkilerin belirlenmesi ve kişinin tahminlerde bulunmasını, olguyu daha iyi anlamayı sağlayan, ilişkileri ve bağlantıları inceleyen araştırma türüdür (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010, s. 23).

Evren ve örneklem: Bu araştırmanın evrenini, İstanbul ili sınırlarında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Otistik Çocuklar Eğitim Merkezlerine ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri'ne devam eden, 3-23 yaş arası otizm tanısı almış bireyler ile anne ve babaları oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, 270 otizm tanısı almış birey ile onların 266 anne ve 228 babası olmak üzere toplam 764 kişi oluşturmuştur. Araştırmanın örneklem grubu, rastgele örneklem seçimi ile Kadıköy, Kartal, Pendik, Ataşehir, Maltepe, Şişli, Eyüp, Bakırköy, Zeytinburnu ve Bağcılar ilçelerinden seçilmiştir. Örneklem grubunu oluşturan 266 annenin % 3,4'ü 25 yaş ve altında, % 13,5'i 26 – 30 yaş aralığında, % 24,4'ü 31 – 35 yaş aralığında, % 32,3'ü 36 – 40 yaş aralığında, % 26,3'ü 41 yaş ve üzerindedir. Örneklem grubunu oluşturan 228 babanın % 3,9'u 30 yaş ve altında, % 17,5'i 31 – 35 yaş aralığında, % 25,9'u 36 – 40 yaş aralığında, % 52,6'sı 41 yaş ve üzerindedir. Araştırmada örneklemini oluşturan otistik bireylerin % 19,7'si 3 – 6 yaş aralığında, %35,3'ü 7 – 10 yaş aralığında, %31,2'si 11 – 15 yaş aralığında, %13,8'i 15 yaş ve üzerinde yer almaktadır. Araştırma örneklemini oluşturan otistik bireylerin 75'i (%27,6) kız, 194'ü (%72,4) erkektir.

Veri Toplama Araçları

Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAÖ-20): Bagby, Parker and Taylor tarafından 1993 yılında geliştirilen Toronto Aleksitimi Ölçeği bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Aleksitiminin yapısı ile teorik olarak uyumlu olarak, 26 maddeli orijinal ölçeğin psikometrik özellikleri iyileştirilerek geliştirilmiştir. 20 maddelik ölçek, 1-5 arası puanlanmaktadır (Bagby, Parker and Taylor, 1994a, s. 23). Duyguları tanımada güçlük (TAÖ-1), duyguları söze dökmede güçlük (TAÖ-2) ve dışa dönük düşünme (TAÖ-3) alt ölçeklerden oluşmaktadır (Bagby, et.al., 1994a, s. 26-27). TAÖ'nin madde seçimi ve faktör yapısı için iki çalışma yapılmıştır (Bagby, et.al., 1994a, s. 23, Bagby, Parker and Taylor, 1994b s. 33). Yüksek puanlar yüksek aleksitimik seviyeyi gösterir. Toronto Aleksitimi Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması, 2009 yılında Güleç ve diğerleri tarafından yapılmış; çalışma TAÖ-20 Türkçe çevirisinin, orijinal çalışmada olduğu gibi 3 faktör yapısını desteklediğini göstermektedir. Uyarlamanın iç tutarlılığı da yeterli olarak görülmektedir. TAS-20 Türkçe uyarlamasının Türk örneklemini için geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur (Güleç ve dig., 2009, s. 214). Toronto Aleksitimi Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının kesme noktalarına göre psikometrik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla 2010 yılında Güleç ve Yenel tarafından yapılan çalışma sonucunda, aleksitimiklerin kaçmaması isteniyorsa "51" puanın alt değeri olarak alınması, saf aleksitimik grupla

çalışılmak isteniyorsa “59” puanın üst değer olarak alınması uygun görülmüştür (Güleç ve Yenel, 2010, s. 108).

Otizm Spektrum Anketi (OSA-TR): Yetişkin bireylerdeki geniş otizm fenotipini değerlendirmek amacı ile geliştirilen Otizm Spektrum Anketi, APA kriterleri ve otizmdeki kanıta dayalı bilişsel anormallikler seçilerek, uzun yıllar süren çalışmaların harmanlanması ile oluşturulmuştur. Asperger Sendromlu ve Yüksek İşlevli Otistik bireyler üzerinde denenmiştir. Beş farklı alanı değerlendiren (sosyal beceri, dikkati kaydırabilme, ayrıntıya dikkat etme, iletişim, hayal gücü) ve onar sorudan oluşan toplam 50 soruluk bir ankettir. Zayıf sosyal beceri, zayıf iletişim becerisi, zayıf hayal gücü, ayrıntıya olağanüstü dikkat etme, dikkati kaydırabilmede yetersizlik veya dikkatin güçlü odaklanması, anormal durumlar olarak kabul edilir (Cohen, Wheelwright, Skinner, Martin and Clubley, 2001, s. 6). Otizm Spektrum Anketi, tanı amaçlı kullanılamaz fakat araştırma ve klinik çalışmalarda net veri sağlayan bir tarama aracıdır (Wakabayashi, Baron-Cohen, Wheelwright and Tojo, 2006, s. 270). Otizm Spektrum Anketinin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları 406 üniversite öğrencisi üzerinde 2010 yılında yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun (OSA-TR) güvenilirliğini göstermek için üniversite öğrencilerinde iç tutarlılık katsayısı ve test-yeniden test güvenilirliği değerlendirilmiştir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği 0.72, iç tutarlılık ve madde-toplam puan ilişkisi incelendiğinde, Cronbach alfa katsayısı 0.64 bulunmuştur. Tüm alt ölçek puanı-madde puanı ilişkisi anlamlıdır ($p < 0.001$), fakat katsayılar kimi maddeler için çok yüksek değildir. Tüm alt ölçekler, toplam ölçek puanı ile karşılıklı ilişki bulunmuştur. Yapılan ana bileşen faktör analizinde ölçeğin, iletişim/zihin okuma, ayrıntılar, sosyal beceri olmak üzere üç faktörlü bir yapı gösterdiği saptanmıştır. Ana bileşen analizi sonrası elde edilen faktörlerin Cronbach alfa değerleri ölçeğin orijinal alt ölçekleri için elde edilen değerlerden daha yüksektir. Her üç faktör puanları toplam ölçek puanıyla anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur (Köse, Bora, Erermiş ve Aydın, 2010, s. 253, 256).

Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği 2- Türkçe Versiyonu (GOBDÖ-2-TV) Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği 1995 yılında Gilliam tarafından geliştirilen, otistik ve otistik olmayan çocukları ayırt edebilen bir araçtır (Lecavalier, 2005, s. 796). GOBDÖ-2-TV spesifik, gözlenebilir ve ölçülebilir davranışları içeren 42 maddenin yer aldığı üç alt ölçek, stereotip davranışlar, iletişim ve sosyal etkileşim başlıkları altında toplanır. GOBDÖ-2-TV’nin Türkiye standardizasyonunun pilot çalışması 3 ile 21 yaşları arasında, 436 otistik bozukluk tanısı almış birey üzerinde yapılmıştır. Geçerlik çalışması ölçekte yer alan maddelerin madde ayırt edicilik değerlerinin 0.25 ile 0.57 arasında değiştiğini göstermiştir. İç tutarlılık güvenirliği analizlerinde; Sosyal Etkileşim alt ölçeğinin 0.87, İletişim alt ölçeğinin 0.81, Stereotip Davranışlar alt ölçeğinin 0.82 ve toplam ölçeğin 0.91 Cronbach Alpha güvenirlik katsayısına sahip oldukları bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test güvenirlik analizlerinde ilk ölçme ile ikinci ölçme arasında; Sosyal Etkileşim alt ölçeğinin 0.96, İletişim alt ölçeğinin 0.97, Stereotip Davranışlar alt ölçeğinin 0.97 ve Otistik Bozukluk

İndeksi puanının 0.94 korelasyon katsayılarına sahip olduğu görülmüştür. GOBDÖ-2-TV, 1191 çocuk ve ergen ile normlaştırılmıştır (Diken, Ardic ve Diken, 2011, s. 25-26).

Verilerin Toplanması

Araştırma değişkenlerine ilişkin veriler, Mayıs 2012 - Aralık 2013 tarihleri arasında toplanmıştır. İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin yazısının çıkması ile ölçekler, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullar ve Özel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri'ne gidilerek ailelere ulaştırılmak üzere idareciler ve öğretmenlere verilmiştir. Her aileye, anne ve baba için ayrı ayrı olmak üzere, Ebeveyn Bilgi Formu, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Otizm Spektrum Anketi gönderilmiş, aileler tarafından doldurulduktan sonra öğretmenler tarafından toplanmış, araştırmacı tarafından teslim alınmıştır. Araştırmada kullanılan Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği ise araştırmacılar tarafından biri tarafından uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekler 890 aileye ulaştırılmış, 293 aileden geri dönüş alınmıştır. 23 aile ölçeklerin büyük bir bölümünü eksik doldurduğundan değerlendirmeye alınmamış, 270 aile araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. 270 ailenin 224'ünde hem anne hem baba ölçekleri bulunmakta, 4 ailede sadece baba ölçekleri, 42 ailede ise sadece anne ölçekleri yer almaktadır.

BULGULAR

Tablo 1. Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Otizm Spektrum Anketi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu ile İlgili Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

TAÖ	Ebeveyn Cinsiyeti	N	\bar{x}	ss	Sh \bar{x}	t Testi		
						t	Sd	p
TAÖ – 1 Duyguları Tanımada Güçlük	Anne	266	15,40	5,600	,343	1,041	491	,299
	Baba	227	14,88	5,388	,358			
TAÖ – 2 Duyguları Söze Dökmede Güçlük	Anne	266	13,54	3,242	,199	-1,073	491	,284
	Baba	227	13,85	3,119	207			
TAÖ – 3 Dışa Dönük Düşünme	Anne	266	24,39	4,359	267	-,962	491	,337
	Baba	227	24,79	4,726				

					314			
TAÖ - Toplam	Anne	266	53,12	9,920	608	-,270	491	,787
	Baba	227	53,36	10,146	,673			
OSA	Anne	266	4,11	1,90	,11	-1,16	492	,246
Sosyal Beceri	Baba	228	4,31	1,87	,12			
OSA	Anne	266	3,94	1,80	,11	-2,10	492	,035
Dikkati Kaydırabilme	Baba	228	4,28	1,68	,11			
OSA	Anne	266	4,61	1,83	,11	-1,44	492	,151
Ayrıntıya Dikkat	Baba	228	4,85	1,90	,12			
OSA	Anne	266	2,88	1,87	,11	-,260	492	,795
İletişim	Baba	228	2,92	1,67	,11			
OS	Anne	266	4,24	1,84	,11	-2,34	492	,020
Hayal Gücü	Baba	228	4,64	1,86	,12			
OSA - Toplam	Anne	266	19,8	5,51	,33	-2,51	492	,012
	Baba	228	21,0	5,07	,33			

Tablo 1'e göre, ebeveynlerin Duyguları Tanımada Güçlük (TAÖ – 1), Duyguları Söze Dökmede Güçlük, Dışa Dönük Düşünme (TAÖ – 3) alt ölçekleri ile Toronto Aleksitimi Ölçeği'nden almış oldukları toplam puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,005$).

Tablo 1'e göre, ebeveynlerin Sosyal Beceri, Ayrıntıya Dikkat ve İletişim alt ölçeklerinden almış oldukları puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Ancak, ebeveynlerin Dikkati Kaydırabilme, Hayal Gücü alt ölçekleri ile Otizm Spektrum Anketi'nden almış oldukları toplam puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 2. Otistik Bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Alt Testleri Puanları ve Toplam Puanı ile Annelerinin Toronto Aleksitimi Ölçeği Alt Test ve Toplam Test Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı Sonuçları

Değişkenler		n	R	p
GOBDÖ – 2 TV Stereotipik Davranışlar	TAÖ - 1	261	,001	,991
	TAÖ - 2	261	-,006	,929
	TAÖ - 3	261	,077	,213
	TAÖ toplam	261	,053	,393
GOBDÖ – 2 TV İletişim	TAÖ - 1	261	,038	,545
	TAÖ - 2	261	-,012	,851
	TAÖ - 3	261	-,064	,303
	TAÖ toplam	261	-,008	,900
GOBDÖ – 2 TV Sosyal Beceri	TAÖ - 1	261	-,009	,885
	TAÖ - 2	261	-,033	,598
	TAÖ - 3	261	-,035	,571
	TAÖ toplam	261	-,015	,811
GOBDÖ – 2 TV Toplam	TAÖ - 1	261	,003	,959
	TAÖ - 2	261	-,007	,907
	TAÖ - 3	261	,004	,955
	TAÖ toplam	261	,022	,729

Tablo 2'ye göre, Otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği alt testleri puanları ve toplam puanı ile annelerinin Toronto Aleksitimi Ölçeği alt test ve toplam test puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Tablo 3. Otistik Bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Alt Test Puanları ve Toplam Puanı ile Babalarının Toronto Aleksitimi Ölçeği Alt Test ve Toplam Test Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı Sonuçları

Değişkenler		n	R	p
GOBDÖ – 2 TV Stereotipik Davranışlar	TAÖ - 1	223	-,019	,774
	TAÖ - 2	223	,022	,742
	TAÖ - 3	223	-,028	,678
	TAÖ toplam	223	-,016	,818
GOBDÖ – 2 TV İletişim	TAÖ - 1	223	,101	,133
	TAÖ - 2	223	-,033	,629
	TAÖ - 3	223	,056	,402
	TAÖ toplam	223	,062	,358
GOBDÖ – 2 TV Sosyal Beceri	TAÖ - 1	223	,022	,743
	TAÖ - 2	223	-,012	,858
	TAÖ - 3	223	-,042	,531
	TAÖ toplam	223	-,009	,890
GOBDÖ – 2 TV Toplam	TAÖ - 1	223	,016	,807
	TAÖ - 2	223	-,025	,711
	TAÖ - 3	223	,032	,639
	TAÖ toplam	223	,012	,860

Tablo 3'e göre, Otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği alt testleri puanları ve toplam puanı ile babalarının Toronto Aleksitimi Ölçeği alt test ve toplam test puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Tablo 4. Otistik Bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Alt Test Puanları ve toplam puanı ile Annelerinin Otizm Spektrum Anketi Alt Test ve Toplam Test Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı Sonuçları

Değişkenler		n	R	p
GOBDÖ – 2 TV Stereotipik Davranışlar	Sosyal Beceri	261	-,097	,120
	Dikkati Kaydırabilme	261	-,014	,824
	Ayrıntıya Dikkat	261	-,044	,481
	İletişim	261	-,110	,077
	Hayal Gücü	261	-,075	,228
	OSA Toplam	261	-,114	,064
GOBDÖ – 2 TV İletişim	Sosyal Beceri	261	,102	,101
	Dikkati Kaydırabilme	261	,031	,615
	Ayrıntıya Dikkat	261	,050	,421
	İletişim	261	-,020	,742
	Hayal Gücü	261	,000	,995
	OSA Toplam	261	,055	,376
GOBDÖ – 2 TV Sosyal Beceri	Sosyal Beceri	261	-,143	,021
	Dikkati Kaydırabilme	261	-,014	,828
	Ayrıntıya Dikkat	261	-,058	,349
	İletişim	261	-,047	,454
	Hayal Gücü	261	-,057	,355
	OSA Toplam	261	-,108	,083
GOBDÖ – 2 TV Toplam	Sosyal Beceri	261	-,025	,683
	Dikkati Kaydırabilme	261	-,006	,929
	Ayrıntıya Dikkat	261	,012	,843
	İletişim	261	-,107	,085
	Hayal Gücü	261	-,049	,431

OSA Toplam	261	-,059	,342
------------	-----	-------	------

Tablo 4'e göre, örneklem grubunu oluşturan otistik bireylerin GOBDÖ-2-TV Sosyal Beceri alt test puanı ile annelerinin Otizm Spektrum Anketi Sosyal Beceri alt test puanı arasındaki ilişki negatif yönde anlamlı bulunmuştur ($r=-,143$; $p<.05$). Otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği diğer alt test puanları ve toplam puanı ile annelerinin Otizm Spektrum diğer anketi alt test ve toplam test puanları arasındaki anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Tablo 5. Otistik Bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Alt Test Puanları ve toplam puanı ile Babalarının Otizm Spektrum Anketi Alt Test ve Toplam Test Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı Sonuçları

Değişkenler		n	R	p
GOBDÖ – 2 TV Stereotipik Davranışlar	Sosyal Beceri	225	,031	,649
	Dikkati Kaydırabilme	225	,055	,408
	Ayrıntıya Dikkat	225	-,111	,098
	İletişim	225	-,039	,558
	Hayal Gücü	225	-,047	,479
	OSA Toplam	225	-,042	,529
GOBDÖ – 2 TV İletişim	Sosyal Beceri	225	,006	,928
	Dikkati Kaydırabilme	225	-,042	,529
	Ayrıntıya Dikkat	225	-,051	,444
	İletişim	225	-,039	,557
	Hayal Gücü	225	-,044	,511
	OSA Toplam	225	-,060	,370
GOBDÖ – 2 TV Sosyal Beceri	Sosyal Beceri	225	-,113	,090
	Dikkati Kaydırabilme	225	-,126	,059
	Ayrıntıya Dikkat	225	,119	,074
	İletişim	225	-,154	,021
	Hayal Gücü	225	-,144	,035
	OSA Toplam	225	-,142	,034
GOBDÖ – 2 TV	Sosyal Beceri	225	-,018	,785

Toplam	Dikkati Kaydırabilme	225	-,002	,980
	Ayrıntıya Dikkat	225	-,082	,219
	İletişim	225	-,103	,125
	Hayal Gücü	225	-,086	,197
	OSA Toplam	225	-,104	,121

Tablo 5'e göre, otistik bireylerin GOBDÖ-2-TV Sosyal Beceri alt test puanı ile babalarının Otizm Spektrum Anketi İletişim ($r=-,154$; $p<.05$) ve Hayal Gücü ($r=-,144$; $p<.05$) alt test puanı arasındaki ilişki ile toplam test puanı ($r=-,142$; $p<.05$) arasındaki ilişki negatif yönde anlamlı bulunmuştur.

TARTIŞMA

Otistik çocuklara sunulacak eğitim hizmetlerinin planlanmasında ailelerin desteğini almak ve aile ile işbirliği yapabilmek büyük önem taşır. Bu nedenle ebeveynlerin özelliklerini bilmek, onlara ve otistik çocuklarına sunulacak özel eğitim hizmetlerinin işlevselliği açısından yararlı olacaktır. Bu araştırmada, otistik çocuk ebeveynlerin geniş otizm fenotipleri ve aleksitimik özellikleri ile otistik bireylerin otistik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada; otistik bireylerin ebeveynlerinin Otizm Spektrum Anketi ve Toronto Aleksitimi Ölçeği alt test ve toplam test puanları (ebeveynin) cinsiyetine değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında; otistik bireylerinin ebeveynlerinin Toronto Aleksitimi Ölçeği alt test ve toplam test puanları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir. Alanda yapılan araştırmalara bakıldığında, otistik bireylerin ebeveynlerinde aleksitiminin cinsiyete göre farklılık göstermediği (Szatmari, Georgiades, Duku, Zwaigenbaum, Goldberg, Bennett, 2008, s. 1862), bazı araştırmalara bakıldığında ise, aleksitiminin cinsiyete göre farklılık gösterdiği, erkeklerin aleksitimi puanlarının kadınlardan yüksek olduğu (Joukamaa, Kokkonen, Veijola, Lakso, Karvonen, Jokelainen, et al., 2003, s. 308,309, Loas, Fremaux, Otmani, Verrier, 1995, Bağcı, 2008, s.70-71, Loisel, Cossette, 2001, 351) görülmektedir. Annenin aleksitimi özelliklerinin çocuktaki aleksitimi gelişimini etkilediğini gösteren araştırma sonuçları da mevcuttur (Lumley, Mader, Gramzow, Papineau, 1996, s. 211).

Araştırma sonucunda; otistik bireylerin ebeveynlerinin Otizm Spektrum Anketi dikkati kaydırabilme, hayal gücü alt ölçekleri ve Otizm Spektrum Ölçeği toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Buna göre, babaların Otizm Spektrum Anketi dikkati kaydırabilme, hayal gücü alt ölçek puanları ve Otizm Spektrum Anketi toplam puanı annelere göre daha yüksektir. Sosyal beceri, ayrıntıya dikkat, iletişim alt ölçek puanlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Köse, Bora, Erermiş, Aydın (2010), sosyal beceri, iletişim, hayal gücü

alt ölçek puanları ve toplam ölçek puanının, Hoekstra, Bartels, Cath, Boomsma (2008) ise, ayrıntıya dikkat alt ölçeği dışında tüm ölçeklerde erkeklerin kadınlara göre daha yüksek puan aldıklarını, erkeklerde daha yüksek olduğunu, diğer alt ölçeklerde ise cinsiyet farklılığına rastlanmadığını belirtmektedir. Birçok araştırmacı, geniş otizm fenotipi özelliklerinin, erkeklerde kadınlara oranla daha sık görüldüğünü ifade etmektedir (Cohen, Wheelwright, Skinner, Martin ve Clubley, 2001, s. 5, Wakabayashi, Baron-Cohen, Wheelwright ve Tojo, 2006, s. 263, Scheeren, Stauder, 2008, s. 277-285, Milshtein, Yirmiye, Oppenheim, Koren-Karie, Levi, 2010, s. 96, Wheelwright, Auyeung, Allison, Baron-Cohen, 2010, s. 1, Gerdts, Bernier, 2011, s.2, [Seidman](#), [Yirmiye](#), [Milshtein](#), [Ebstein](#), Levi, 2011, Klusek, Losh, Martin, 2012). Araştırmacılar, otistik çocuk ebeveynlerinin geniş otizm fenotipinin bir parçası olarak sosyal ve iletişimsel sorunlar yaşadığını (Whitehouse, Coon, Miller, Slisbury, Bishop, 2010, s. 559), sosyal iletişim becerilerinde görülen hafif bozuklukların, birinci dereceden akrabalarından özellikle erkek olanları etkilediğini ifade etmiştir (Skuse, Bruce, Dowdney, Mrazek, 2011, s. 142). Otizmde de cinsiyet önemli bir etkidir. Genel popülasyonda erkeklerde otizm görülme oranı kadınlardan 4 kat fazladır (Wing, 2012, s. 68, Stubbe, 2007, s.50). Otistik bireylerin babalarının Otizm Spektrum Anketi puanlarının annelerden yüksek olması dolayısıyla, annelerden daha fazla geniş otizm fenotipi özelliği göstermeleri, cinsiyet farklılığına bağlı bazı özelliklerin otistik çocukların ailelerinde de belirgin olduğunu düşündürülebilir. Baron-Cohen (2008), aşırı erkek beyni teorisi ve bununla ilişkili empatizasyon ve sistemizasyon teorisi ile erkek beyni ile kadın beyni arasındaki farkı açıklar. Buna göre kadın beyni, duyguları anlama ve empatide erkeklere göre daha üstün performans gösterirken, erkek beyni sistematik düşünmede kadınlardan daha üstün performans gösterir. Baron –Cohen’e göre, otizm ve asperger sendromunda sadece empati becerileri düşük değil aynı zamanda sistemizasyon da ortalama veya ortalamanın üstündedir. Bu iki teori, otizmdeki sosyal ve iletişimsel zorlukları, dar ilgi alanlarını ve tekrarlayan davranışları da (Baron-Cohen, 2008, s. 63-65-69-71) açıklamaktadır. Bazı araştırmacılar Otizm Spektrum Bozukluğu olan bireylerin ebeveynlerinin, normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine göre özellikle sosyal beceriler ve iletişim alanlarında daha yüksek oranda geniş otizm fenotipi özelliği gösterdiğini ifade etmektedir (Bishop, Maybery, Maley, Wong, Hill, Hallmayer, 2004, s. 1431, Köse, Bora, Erermiş, Özbaran, Bildik, Aydın, 2013, s. 20). Otistik çocukların babaları sosyal olmayan etkinlikleri daha çok tercih etmektedirler (Briskman, Happe, 2001, s.310).Otizmi tanımlayan üç davranış özelliği olan sosyal yetersizlikler, iletişimde sıradışılık ve stereotipik, tekrarlayan davranışlar geniş otizm fenotipi’nin özelliğini oluşturmaktadır (Piven, 1999, s. 300). Çeşitli araştırmaların sonuçları, otistik çocuk ebeveynleri ve kardeşlerinin, kontrol gruplarına göre, karşılıklı sosyal etkileşimlerinde azalma, konuşma sırasında özellikle ilgilendikleri konulara odaklanma, soğuk, katı ve uzak kişilik, değişikliklere adapte olmakta zorluk ve sınırlılık yaşadıklarını destekler niteliktedir (Gerdts, Bernier, 2011, s. 2). Araştırma sonuçları, güçlü otizm fenotipi olan bireylerin (soğukluk, aynılığı tercih, yüksek düzeyde ayrıntılara dikkat) daha yüksek oranda yalnızlık yaşadıklarını, daha az sayıda ve kısa süreli arkadaşlıklar kurduklarını göstermiştir (Jobe, Williams White, 2007, s. 1479). Araştırma bulgularına göre, dikkati

kaydırabilme alt ölçeğinde babaların annelerden daha yüksek puan alması, otizmde görülen yürütücü işlevlerde bozuklukla ilişkili olabilir. Baron-Cohen (2008), yürütücü işlevlerde bozukluğun dikkati sürdürme ve kaydırma konusunda yetersizliklere yol açtığını ifade etmiştir. Araştırma bulguları, otistik bireylerde görülen yürütücü işlevlerdeki bozukluğun, babalarında da hafif düzeyde görülebileceğini düşündürmektedir.

Otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği alt testleri puanları ve toplam puanı ile ebeveynlerin Toronto Aleksitimi Ölçeği alt test ve toplam test puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında; otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Stereotipik Davranışlar, İletişim ve Sosyal Beceri alt test puanları ve toplam test puanı ile ebeveynlerinin Toronto Aleksitimi Ölçeği alt test ve toplam test puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buna göre, ebeveynlerin aleksitimi özellikleri ile çocuklarının stereotipik davranış özellikleri, iletişim özellikleri ve sosyal beceri özellikleri arasında bir ilişki görülmemektedir. Szatmari, Georgiades, Duku, Zwaigenbaum, Goldberg, Bennett (2008), yaptıkları araştırma sonucunda, otistik bireylerin sosyal beceri ve iletişim alanlarındaki özellikleri ile ebeveynlerinin aleksitimi özellikleri arasında ilişki olmadığını, fakat otistik bireylerin stereotipik davranışlarının şiddeti ile babalarının yüksek aleksitimi puanı arasında ilişki bulunduğunu ifade etmiştir. Aygen (2008, s.90) ise, çocuğun otizm derecesinin ağırlaştıkça, annelerin aleksitimi puanlarının yükseldiğini ifade etmişlerdir. Fırat, Diler, Avcı ve Seydaoğlu (2002), otistik çocuk annelerini zihinsel engelli çocuğu olan annelerle yaptıkları çalışmada, aleksitimi ve anksiyete açısından bu iki grup arasında farklılık bulunamazken, otistik çocukların annelerinin obsesif-kompulsif, kişilerarası hassasiyet, depresyon, anksiyete, öfke- düşmanlık, paranoid düşünceler, psikotizm alt ölçeklerinden zihinsel engelli çocuğu olan annelerden daha yüksek puan aldıklarını bulmuştur.

Otistik Bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği alt test puanları ve toplam puanın ile ebeveynlerinin Otizm Spektrum Anketi alt test ve toplam test puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında da; , otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Stereotipik Davranışlar alt test puanları ve İletişim alt test puanları ile ebeveynlerinin Otizm Spektrum Anketi alt test ve toplam test puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buna göre, ebeveynlerin Otizm Spektrum Anketi puanları ile çocuklarının stereotipik davranış özellikleri ve iletişim özellikleri arasında bir ilişki görülmemektedir. Otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Sosyal Beceri alt test puanı ile annelerinin Otizm Spektrum Anketi Sosyal Beceri (OSA – 1) alt ölçeği puanı arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, otistik bireylerin sosyal beceri alanındaki sorunları arttıkça annelerinin sosyal becerileri artmaktadır. Bu durum annelerin otistik çocuklarına temel sosyal becerileri öğretebilmek ve çocuklarının

sorunları ile baş edebilmek için kendi sosyal becerilerini geliştirdiklerini de düşündürebilir.

Otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Sosyal Beceri alt test puanı ile babalarının Otizm Spektrum Anketi İletişim (OSA – 4) Hayal Gücü (OSA – 5) alt ölçek puanları ve toplam test puanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Sosyal Beceri alt test puanı ile babalarının Otizm Spektrum Anketi Sosyal Beceri, Dikkati Kaydırabilme, Ayrıntıya Dikkat alt test puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir.

Otistik bireylerin Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği toplam test puanları ile ebeveynlerinin Otizm Spektrum Anketi alt test ve toplam test puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buna göre, ebeveynlerin geniş otizm fenotipi özellikleri ile çocuklarının otistik özelliklerinin yoğunluğu arasında bir ilişki görülmemektedir. Bu bulgu alan yazınla çelişmektedir. Ingersol, Hambrick (2011), otistik çocuğun semptomlarının şiddeti ile ebeveynin geniş otizm fenotipi arasında pozitif bir korelasyon bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bishop, Maybery, Maley, Wong, Hill, Hallmayer (2004), ebeveynlerdeki sıra dışı davranışlarla, çocuktaki otizmin ortak genetik yapıdan kaynaklanabileceğine ilişkin yeni delillerin ortaya çıktığını ifade etmiştir (Bishop, Maybery, Maley, Wong, Hill, Hallmayer, 2004, s. 1431). Otistik bireylerin ebeveynlerinin, diğer gelişimsel problemi olan çocukların ebeveynlerine göre daha fazla oranda stres ve depresyon yaşadıkları (Bailey, Phillips, Rutter, 1996, s.97), otizm ve yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocukların en az bir, birinci dereceden akrabasında anksiyete ve bir, ikinci dereceden akrabasında obsesif kompulsif bozukluk görüldüğü (Micalin, Chakrabarti and Fombonne, 2004, s. 21), ebeveynlerin obsesif-kompulsif özellikleri ile otistik çocukların kısıtlı tekrarlayan davranışları arasında ilişki olduğu (Abramson et. al. 2005) ve otistik bireylerin ailelerinde sık görülen obsesif kompulsif davranışların altında yatan faktörün yürütücü işlevlerdeki bozukluktan kaynaklanabileceği (Scheeren, Stauder, 2008, s. 277) ifade edilmiştir. Baykara'nın (2003) yaptığı araştırmada, otistik bozukluğu olan çocukların anne ve babalarında geniş otizm fenotipinin bilişsel görünümünü belirlemek ve bilişsel görünümün zeka puanlarına etkilerini incelenmiş ve araştırma sonucunda, otistik bozukluğu olan bireylerin anne ve babalarında geniş otizm fenotipine özgü bilişsel yetersizlik gösterilememekle birlikte anne babalarda bazı bilişsel avantajlar gösterilmiştir. Losh et.al., (2009)'un araştırmasında da otistik çocuğu olan 83 ebeveyn den 22'sinde geniş otizm fenotipi özellikleri bulunduğ u, 34 ebeveynin geniş otizm fenotipi'nin özelliklerinden olan soğuk ve mükemmeliyetçi özellikler gösterdiği, babaların %41'i annelerin %16'sı geniş otizm fenotipi özelliklerinden sosyallik alanında yüksek puan aldığı görülmüştür. Bernier et.al. (2012)'de ailesinde çoklu vaka bulunan ailelerin otizm fenotipi özelliklerini özellikle sosyal gelişim ve iletişim alanlarında diğer ailelere göre yüksek bulmuştur. Ancak otistik çocukların ebeveynlerindeki farklılıkların, genetik benzerlikten çok engelli bir çocuk yetiştirmekten ve onunla yaşamaktan ileri

gelen çevresel etkilerden kaynaklanma ihtimali bulunmaktadır (Gerdtts and Bernier, 2011, s. 3).

İleride yapılacak araştırmalar için, araştırmanın daha büyük bir örneklem üzerinde yapılması önerilebilir. Ayrıca otistik ebeveynlerin kendilerini değerlendirmelerinin yanı sıra ebeveynleri yakından tanıyan başka kişilerin değerlendirmelerinin de araştırma sonuçları üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir. Çünkü ebeveynleri tanıyan eğitimcilerin daha mesafeli ve iletişim kurmaktan kaçınan ebeveynler olarak tanımladıkları ebeveynlerin, Toronto ve Geniş Otizm fenotipi ölçeklerindeki soruları doldururken kendilerini iyi iletişim kurabilen ve sosyal özellikleri olan bireyler olarak işaretledikleri gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin doldurdukları formların gerçeği yansıttığı varsayılmış ve o formlar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak eğitimcilerin gözlemleri de dikkate alındığında ebeveynlerin kendilerini değerlendirmelerinin yanı sıra başkalarının da ebeveynleri değerlendirmeleri ve bu değerlendirmelerin karşılaştırılarak incelenmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- ABRAMSON, R.K., RAVAN, S.A., WRIGHT, H.H., WIEDUWILT, K., WOLPERT, C.M., DONNELLY S.A. et al. (2005). The relationship between restrictive and repetitive behaviors in individuals with autism and obsessive compulsive symptoms in parents. *Child Psychiatry and Human Development*, 36(2), 155-165.
- AYDIN, A. (2008). *Sembolik oyun testi'nin Türkçe' ye uyarlanması ve okul öncesi dönemdeki normal, otistik ve zihin engelli çocukların sembolik oyun davranışlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- AYGEN, S. (2011). Otizm tanısı almış çocuk ve ergenlerin annelerinde aleksitimi düzeyinin yordanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul
- BAİLEY, A., PHİLLİPS, W. and RUTTER, M. (1996). Autism: Towards as integration of clinical, genetic, neuropsychological, and neurobiological perspectives. *Journal Child Psychology and Psychiatry*, 37 (1), 89-126.
- BAGBY, M.R., PARKER, J.D.A., TAYLOR, G.J. (1994a). The twenty-item Toronto Alexithymia Scale-I item selection and cross-validation of the factor structure. *Journal of Psychosomatic Research*, 38 (1), 23-32.
- BAGBY, M.R., Parker, J.D.A. and Taylor, G.J. (1994b). The twenty-item Toronto Alexithymia Scale-II. Convergent, discriminant and concurrent validity. *Journal of Psychosomatic Research*, 38 (1), 33-40.

- BARON-COHEN, S., WHEELWRIGHT, S., STOTT, C., BOLTON, P. and GOODYER, I. (1997). Is there a link between engineering and autism? *Autism*, 1, 153-163.
- BARON-COHEN, S. (2008). Autism and asperger syndrome. New York: Oxford.
- BERNIER, R.A. and GERDTS, J. (2010). Autism spectrum disorder: A reference handbook. California: Greenwood Publishing Group. Web site: <http://books.google.com.tr> adresinden 01 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.
- BERNIER, R., GERDTS, J., MUNSON, J., DAWSON, G. and ESTES, A. (2012) Evidence for Broader Autism Phenotype Characteristics in Parents From Multiple-Incidence Autism Families. *Autism Research*, 5 13-20.
- BISHOP, D., MAYBERY, M., MALEY, A., WONG, D., HILL, W. and HALLMAYER, J. (2004). Using self-report to identify the broad phenotype in parents of children with autistic spectrum disorders: a study using the Autism-Spectrum Quotient. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(8), 1431-1436.
- BRISKMAN, J., HAPPE, F. and FRITH, U. (2001). Exploring the cognitive phenotype of autism: weak "central coherence" in parents and siblings of children with autism: II Real-life skills and preferences. *Journal Child Psychology and Psychiatry*, 42 (3), 309-316.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö. E., KARADENİZ, Ş. Ve DEMİREL, F. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- COHEN, S., WHEELWRIGHT, S., SKINNER, R., MARTIN, J. and CLUBLEY, E. (2001). The Autism-Spectrum Quotient (AQ): Evidence from Asperger Syndrome/High-Functioning autism and females, scientists and mathematicians. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 31(1), 5-17.
- CONSTANTINO, J. N., LAJONCHERE, C., LUTZ, M., GRAY, T., ABBACCHI, A., MCKENNA, K. et al. (2006). Autistic social impairment in the siblings of children with pervasive developmental disorders. *American Journal of Psychiatry*, 163 (2), 294-296.
- DAWSON, G., WEBB, S., SCHELLENBERG, G.D., DAGER, S., FRIEDMAN, S., AYLWARD, E. et al. (2002). Defining the broader phenotype of autism: genetic, brain and behavioral perspectives. *Development and psychopathology*, 14, 581-611.
- DE SOUSA, A. (2010). Mother of children with developmental disabilities: An analysis of psychopathology. *Journal of Pakistan Psychiatric Society*, 7(2), 84-90.
- DİKEN, İ.H., ARDIÇ, A. ve DİKEN, Ö. (2011). Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği – 2 Türkçe Versiyonu. Ankara: Maya Akademi
- DODD, S. (2005). Understanding autism. Australia: Elsevier. Web site: <http://books.google.com.tr> adresinden 15 Mayıs 2012 tarihinde edinilmiştir.

- GERDTS, J. and BERNIER, R. (2011). The Broad Autism Phenotype and its implications on the etiology and treatment of autism spectrum disorders. *Autism Research and Treatment*, Article ID 545901, 1-19.
- GÜLEÇ, H., KÖSE, S., GÜLEÇ, M. Y., ÇİTAK, S., EVREN, C., BORCKARDT, J. vd. (2009). Reliability and factorial validity of the Turkish version of the 20-item Toronto Alexithymia Scale (TAS-20). *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 19, 214-220.
- HURLEY, R. S. E., LOSH, M., PARLIER, M., REZNICK, J. S. and PIVEN, J. (2007). The Broad Autism Phenotype Questionnaire. *Journal Autism Developmental Disorders*, 37, 1679-1690.
- INGERSOL, B. and HAMBRICK, D. (2011). The relationship between the broader autism phenotype, child severity, and stress and depression in parents of children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5, 337-344.
- JOBE, L. E. and WILLIAMS WHITE, S. (2007). Loneliness, social relationships, and a broader autism phenotype in college students. *Personality and Individual Differences*, 42, 1479-1489.
- JOUKAMAA, M., KOKKONEN, P., VEIJOLA, J., LAKSY, K., KARVONEN, J. T., JOKELAINEN, J. et al (2003). Social situation of expectant mothers and alexithymia 31 years later in their offspring: A prospective study. *Psychosomatic Medicine*, 65, 307-312.
- KARASAR, N. (2009). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KENCH, S. and IRWIN, H.J. (2000). Alexithymia and childhood family environment. *Journal of Clinical Psychology*, 56 (6), 737-745.
- KİRA-SİCİLE, C. (2004). Autism spectrum disorders: the complete guide to understanding autism, Asperger's syndrome, pervasive developmental disorder and other ASDs. New York: A Perigee Book.
- KOÇAK, R. (2002). Aleksitimi: Kuramsal çerçeve, tedavi yaklaşımları ve ilgili araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2), 183-212
- KORKMAZ, B. (2000). Pediatrik davranış nörolojisi. İstanbul: Emek Matbaacılık.

- KORKMAZ, B. (2010). Otizm: Klinik ve nörobiyolojik özellikleri, erken tanı, tedavi ve bazı güncel gelişmeler. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 45:80, 37-44.
- KÖSE, S., BORA, E., ERERMİŞ, S., ÖZBARAN, B., BİLDİK, T. VE AYDIN, C. (2013). Broader autistic phenotype in parents of children with autism: Autism Spectrum Quotient – Turkish version. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 67, 20-27.
- KÖSE, S., BORA, E., ERERMİŞ, S. ve AYDIN, C. (2010). Otizm Spektrum Anketi Türkçe formunun psikometrik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 253-260.
- LUMLEY, M. A., MADER, C., GRAMZOW, J. and PAPINEAU, K. (1996). Family Factors related to alexithymia characteristics. *Psychosomatic Medicine*, 58, 211-216.
- LANE, R. D., SECHREST, L., RIEDEL, R., SHAPIRO, D. E. and KASZNIAK, A. W. (2000). Pervasive emotion recognition deficit common to alexithymia and the repressive coping style. *Psychosomatic Medicine*, 62, 492-501
- LECAVALIER, L. (2005). An evaluation of the Gilliam Autism Rating Scale. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 35 (6), 795-805
- LECOMER, L. (2006). A parent's guide to developmental delays: recognizing ve coping with missed milestones in speech, movement, learning and other areas. New York: The Berkley Publishing Group.
- LESSER, I.M. (1981). A Review of the Alexithymia Concept. *Psychosomatic Medicine*, 43 (6), 531-543
- LOSH, M., ADOLPHS, R., POE, M.D., COUTURE, S., PENN, D., BARANEK, G.T., et al. (2009). Neuropsychological Profile of Autism and the Broad Autism Phenotype. *Arch Gen Psychiatry*. 66 (5), 518-526.
- MICALI, N., CHAKRABARTI, S. and FOMBONNE, E. (2004). The broad autism phenotype: Findings from an epidemiological survey. *Autism*, 8 (1), 21-37. Web site: www.sagepub.com adresinden 17 Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.
- MONTES, G. AND HALTERMAN, J. S. (2007). Psychological functioning and coping among mothers of children with autism: A population-based study. *Pediatrics*, 119, 1040-1046.
- NORTON, N. C. (1989). Three scales of alexithymia: Do they measure the same thing? *Journal of Personality Assessment*, 53 (3), 621-637.

- PLİMLEY, L. and BOWEM, M. (2007). Social skills and autistic spectrum disorders. London: Sage Publishing.
- ROBLED0, S. J. and HAM-KUCHARSKI, D. (2005). The autism book: answer to your most pressing questions. New York: Penguin Group.
- RUTTER, M. (2005). Aetiology of autism: findings and questions. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49 (4), 231-238.
- PİVEN, J., PALMER, P., JACOBI, D., CHILDRESS, D. and ARNDT, S. (1997). Broader autism phenotype: evidence from a family history study of multiple-incidence autism families. *American Journal of Psychiatry*, 154, 185-190.
- PİVEN, J. and PALMER, P. (1999). Psychiatric disorder and the Broad Autism Phenotype: Evidence from a family study of multiple-incidence autism families. *American Journal of Psychiatry*, 156, 557-563.
- PİVEN, J. (1999). Genetic liability for autism: the behavioural expression in relatives. *International Review of Psychiatry*, 11, 299-308.
- SALLIOĞLU, G. (2002). *Aleksitimik olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin duygu ifade eden sözcük ve deyimlere yükledikleri duygu yoğunlukları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- SASSON, N. J., NOWLIN, R. B. and PINKHAM, A. E. (2012). Social cognition, social skill, and the broad autism phenotype, *Autism*, 0, 1-13.
- SCHEEREN, A. M. and STAUDER, J. E. A. (2008). Broader autism phenotype in parent of autistic children: Reality or myth? *Journal of Autism Developmental Disorders*, 38, 276-287.
- SEIDMAN, I., YIRMIYA, N., MILSHEIN, S., EBSTEIN, R.P. and LEVI, S. (2011). The Broad Autism Phenotype Questionnaire: Mothers Versus Fathers of Children with an Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. Web site: www.springer.com adresinden 14 Haziran 2012 tarihinde edinilmiştir.
- SKUSE, D., BRUCE, H., DOWDNEY, L. and MRAZEK, D. (2011). Child Psychology and Psychiatry: Frameworks for practice. Charman, T. Autism Spectrum Disorders. New Jersey: John Wiley&Sons. Web Site: <http://reader.eblib.com.libproxy.csun.edu> adresinden 21. 10.2012 tarihinde edinilmiştir.

- SCHOPLER, E. and MESİBOV, G. B. (1984). The effects of autism on the family. Cantwell, D. P., Baker, L. Research concerning families of children with autism. New York: Plenum Press.
- STUBBE, D. (2007). Child and adolescent psychiatry: A practical guide. Lippincott Williams and Wilkins. Web site: <http://site.ebrary.com> adresinden 27 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.
- SZATMARI, P., JONES, M.B., ZWAİGENBAUM, L. and MACLEAN, J.E. (1998). Genetics of autism: overview and new directions. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 28(5), 351-368.
- SZATMARI, P., GEORGIADES, S., DUKU, E., ZWAİGENBAUM, L., GOLDBERG, J. and BENNETT, T. (2008). Alexithymia in parents of children with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 38, 1859-1865.
- TURKINGTON, C., ANAN, R. (2007). The encyclopedia of autism spectrum disorders. Web site: www.books.google.com.tr adresinden 23 Haziran 2012 tarihinde edinilmiştir.
- TAYLOR, G. J. (1987). Alexithymia: History validation of the concept. *Transcultural Psychiatry*, 24, 85-95. Web site: <http://tps.sagepub.com> adresinden 17 Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.
- THOMPSON, J. (2009). Emotionally dump: An overview of alexithymia. Web site: <http://books.google.com.tr> adresinden 10 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.
- ÜSTÜNER, F. (2009). Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Sorunlar ile Ruhsal Durumlarının Değerlendirilmesi: Niteliksel Araştırma. *Çocuk Dergisi*, 9(1), 34-42.
- WAY, I., YELSMA, P., VAN METER, A.M. and BLACK-POND, C. (2007). Understanding alexithymia and language skills in children: Implications for assessment and intervention. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 38, 128-139.
- WAKABAYASHI, A., BARON-COHEN, S., WHEELWRIGHT, S. and TOJO, Y. (2006). The Autism-Spectrum Quotient (AQ) in Japan: A cross-cultural comparison. *Journal of Autism Developmental Disorders*, 36 (2), 263-270.
- WİNG, L. (2012). Otizm el rehberi. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- WHITEHOUSE, A.J.O., COON, H., MILLER, J., SLISBURY, B. and BISHOP, D.V.M. (2010). Narrowing the broader autism phenotype: A study using the communication checklist-adult version. *Autism*, 14(6), 559-574.
- VOLKMAR, F. R., PAUL, R., KLİN, A. AND COHEN, D. (2005). *Handbook of autism and pervasive developmental disorders. Volume one*. New Jersey: John Wiley & Sons. Inc.
- ZAGER, D., WEHMEYER, M. L. and SİMPSON, R. L. (2012). *Educating students with autism spectrum disorders: Research-based principles and practices*. Bregmen, J. D., Higdon, C. *Definitions and clinical characteristics of autism spectrum disorders*. New York: Routledge.